

HILARI RAGUER I SUÑER (1928-2020), HISTORIADOR MODÈLIC. *IN MEMORIAM*

Josep M. FIGUERES
Universitat Autònoma de Barcelona

El prestigiós historiador Hilari Raguier, traspassat l'1 d'octubre passat, va tenir una relació molt cordial amb la Societat Catalana d'Estudis Històrics. Fruit d'aquesta relació fou l'acord de la Junta de Govern de nomenar-lo soci d'honor, la qual cosa es feu efectiva el 25 d'octubre de 2019. L'agost de 2019, bona part de la Junta anàrem al monestir de Montserrat per fer-li ofrena dels *Escrits dispersos d'història* que edità el mateix any el servei de publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans amb el patrocini de la Diputació de Barcelona i en l'edició del qual la nostra Societat tingué un paper promotor.

Hilari Raguier representa un dels noms més rellevants en els estudis d'història eclesiàstica catalana i general, tant per les seves monografies sobre el paper de l'Església i del Vaticà durant la Guerra Civil —lluminoses per la profunditat i densitat de la seva aportació— com pels treballs sobre el Concili Vaticà II, esdeveniment que li interessà moltíssim, com tota la trajectòria de l'Església. Recordem que fou director de *Documents d'Església*, publicació que fundà el 1966 amb la voluntat de disposar dels textos contemporanis eclesiàstics en català i que dirigeix avui el monjo Bernabé Dalmau. Un material que no tenen pas totes les llengües. Aquest és l'estil de Raguier: fer feina de base que serveixi per la col·lectivitat.

Els seus estudis arrenquen de lluny. Estudià el partit més afí al catolicisme, Unió Democràtica de Catalunya (1976),¹ i seguí en aquesta línia fixant-se en els

1. Hilari RAGUER (1976), *La Unió Democràtica de Catalunya i el seu temps (1931-39)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

anys trenta com a cruïlla, punt d'inflexió del segle xx. Es fixà també en diversos eclesiàstics, com ara *Joan Vilar Costa* (2004);² Albert Manent, en parlar-ne, feu un retrat precís de la metodologia del nostre estimat monjo prevere. Deia l'il·lustre escriptor: «La biografia de mossèn Joan Vilar té el segell de les obres del pare Hilari Ragner: molta documentació, en part inèdita, i un escalf d'humanitat que traspua en tota l'obra». Efectivament, aquests són trets consubstancials de Ragner. Meticulositat en la recerca: l'abat de Montserrat parlà, en la seva glossa a les exèquies, de «perícia d'advocat» tot al·ludint als estudis jurídics, amb doctorat inclòs, que havia fet, al costat dels socials i teològics en diverses universitats com les de Barcelona, París, Roma... Un segon tret seria aquesta humanitat, en què destaca la seva implicació; així, les biografies esdevenen, dins la seriositat i el rigor obvis, un autèntic cant a la vida enmig de l'oprobiosa situació de l'autoritarisme militaritzador de la societat. El tercer, la visió sempre precisa, gens amarada d'acritud i amb un sentit humà pregon, on la finesa, la ironia sagnant, la contradicció, l'ús del fibló extret de la documentació o la mateixa realitat hi són presents en dosi justes. Tot plegat configura que la seva obra, a més de valuosa historiogràficament, sigui socialment valenta. Com a bon historiador, té l'honestedat per bandera i aquest és un altre dels seus mèrits. Molts historiadors seleccionen fets per construir una visió d'acord amb la seva ideologia o formació. No és el cas de Ragner, que raona el que ha esdevingut per escatir-ne els motius i aprofundeix, sense límits de temps en la recerca, amb una clara finalitat: respondre a preguntes, agradin o no, que siguin realitat.

Dels molts mèrits de la seva prosa acadèmica fem menció de l'estil narratiu, que li envegem, precisió i amenitat, que completa aquesta ràpida panoràmica. No podem ara elaborar una visió d'una molt extensa i valuosa obra. Ho férem en la introducció i a la bibliografia que vam aportar al volum *Escrits dispersos d'història*.

Humanament tinguérem una relació profunda amb ell, tant que ultrapassà el marc professional per endinsar-se en la dimensió personal, íntima. Així, un dels moments més emocionants de la nostra vida fou l'homilia que pronuncià arran del casament del meu fill Sergi. Allà va fer una petició, «perquè els pobles puguin gaudir dels seus drets» —que a Montserrat va repetir el monjo Bernabé Dalmau, en els curs dels precis i peticions que es digueren en els seus funerals. En el casament a què al·ludim, els sentits mots del pare Hilari al·ludint al respecte i a

2. Hilari RAGUER (2014), *Joan Vilar i Costa, profeta de la diàspora*, Barcelona, Claret.

la llibertat col·lectiva feren esclatar la nau del cenobi santcugatenc en un aplaudiment compacte, ple, seriós.

Raguer parla d'amor i felicitat i també de la llibertat, com feu en els llibres *Ser independentista no és cap pecat* (2012) i *La independència ja ha començat* (2019). No tenia mai un no per a qui li demanava un article o una entrevista i esdevingué així una veu per la independència de Catalunya des de posicions intel·ligents i allunyant-se de qualsevol rauxa.

L'univers temàtic d'Hilari Raguer, que pogué gaudir d'una vida llarga (Madrid, 1928 - Montserrat, 2020), es concentra a l'entorn d'aquest gran eix: Església i Guerra Civil. Això és important, atesa la profunda vinculació del franquisme amb l'estament i l'esperit religiós. Quan se li preguntà per un moment d'especial emoció en la seva recerca, respongué que fou quan s'adonà que l'Església no va donar suport inicial al cop d'estat i que posteriorment el Vaticà va actuar amb molt prudència.

Tornem a l'intent de racionalitzar la seva escriptura. Dèiem en la introducció de l'aplec dels seus articles:

Si dos mots identifiquen temàticament el monjo de Montserrat, uns altres dos el vinculen en el tractament formal: esperit crític i servei a la veritat. El rigor, la coherència i la fidelitat seran conseqüència d'aquests. Com li va dir a Joan Raventós, a propòsit de la vocació religiosa que l'empenyé a fer-se monjo, Raguer es lliura a fons a l'activitat que abraça, i així ho feu amb la historiografia i amb la fe. En aquestes dues grans temàtiques ha concentrat la seva vida d'historiador. Hi ha dedicat un treball de referència i a les biografies quatre obres de molt interès —Domènec Batet, Manuel Carrasco i Formiguera, Salvador Rial i Aita Patxi—, quatre planetes de la seva constel·lació de treballs. A més d'aquests, té una multitud de satèl·lits que hi orbiten, que són els treballs acadèmics profunds. De manera constant, diversos camps de petits asteroides hi giren a l'entorn i aporten un punt de vista fresc per nou, i innovador alhora que valent, que no agosarat com a article periodístic sempre amb l'espurna de la sorpresa. Efectivament, llibres i articles acadèmics, fruit de llarga recerca i meditada reflexió, i articles periodístics, immediats, fugaços com un estel, i també de dimensió pedagògica o divulgativa configuren un corpus impressionant que oferim al final del present volum que aplega obra esparsa seleccionada per ell mateix i, no exagerem, podria ser una obra que tripliqués la que pre-

sentem. Tots els textos, tanmateix, a l'entorn del que considera nuclear en la seva labor. Hilari Ragner s'acara als objectius de la labor de l'historiador: la cerca del coneixement amb el compromís de la cerca de la veritat, agradi o no als superiors, a les autoritats. S'hi ha dedicat amb el bo i millor del treball vital que en història és rellevant per una raó elemental: les temàtiques que hom selecciona per investigar ocupen un temps molt important de la vida atès que cada treball de recerca són sovint setmanes o mesos. Esdevindrà, doncs, un compromís temporal. Tots el historiadors trien el que volen investigar i en aquesta selecció hi ha tota una declaració d'intencions. En el cas de Ragner hi ha qüestions històriques i també respecte per uns criteris. En el seu redactat introdueix anècdotes, petites històries, l'amenitat de l'explicació del fet puntual i real. Per exemple, quan un capella requetè deté pistola en mà el clergue Aita Patxi i li demana les armes, aquest li dona... un breviari. Tot dit. Història i religiositat, separant els àmbits nítidament però la història sempre és amarada d'una profunda humanitat: entendre el biografat, l'historiat, sigui un partit, una persona o un episodi. Generós, no ha sabut dir no a conferències, actes i contribucions escrites. La visió de l'obra feta podria completar-se amb la relació de conferències dictades arreu del país, amb els escrits en tribunes humils, però lligides i estimades, i sempre amb el periodisme de combat, amb la recerca de rigor que aspiren a la veritat i a compartir el coneixement. Aquesta visió de coherència, al llarg de tota una vida de recerca, és una de les primeres dades que volem assenyalar en la seva obra. L'obra de Ragner, coherentment, és tota fixada en els planetes de la vocació, els planetes (i els satèl·lits i asteroides seguint la comparació) de la responsabilitat social que implica que l'historiador es fixi en una qüestió i no en altres. Al llarg de la seva vida, compromesa amb la societat, només cal fixar-se en el relat que fa en la monografia, farcida de testimonis vitals, sobre la vaga de tramvies del 1951, a la qual es vinculà activament. Ragner té una gran preocupació: allò que creu ho exposa i no ho explica només amb la metodologia historiogràfica, que abraça plenament tot i que la seva formació acadèmica és de jurista. Prenent els valors més purs d'aquesta disciplina, és a dir, l'aplicació d'una lògica expositiva, la serietat argumental seguint a priori pautes que constitueixen una dimensió fonamental en la seva prosa. Amb una òbvia claredat narrativa que atorga a la seva obra un toc especial per a la lectura, clara i plaent. Aquests són factors rellevants d'un original univers.

Des de la primer gran obra que hem citat, la dedicada a la Unió Democràtica de Catalunya que fou la seva tesi doctoral —dirigida per Maurice Duverger a París i acabada a Barcelona sota la tutela de Manuel Jiménez de Parga— fins a la darrera, *Escrits dispersos d'història*, hi ha tot un conjunt de treballs que redactà sempre en català, tant aquella tesi dels anys setanta com tota la resta. No defuig, tanmateix, la traducció però la seva obra original és redactada en català i la vintena de llibres, així com els articles i monografies, són majoritàriament en la llengua que tant estimà.

Després de les seves inicials aportacions sobre la UDC i el general Batet apareix el 2001 el gran treball que esdevindrà la consolidació del seu prestigi com a historiador de referència, una obra determinant per entendre la Guerra Civil —*La pólvora y el incienso. La Iglesia y la Guerra civil española (1936-1939)* (Península)— i per conèixer algun dels protagonistes ideològics centrals. Paul Preston escriu al pròleg el 2001: «Casi todas las grandes agitaciones políticas de períodos especialmente turbulentos han tenido un telón de fondo religioso en el que la jerarquía de la Iglesia ha tenido un protagonismo crucial y a menudo reaccionario. Solo por esa razón, este trabajo de Hilari Raguer podría considerarse como un hito histórico, pero es mucho más que eso. Se trata de una lección objetiva de cómo un acercamiento ético y moral a la historia es compatible con la honestidad sin prejuicios. El hecho de que la mayor parte de este doloroso material se presente de un modo tan claro y elegante hace que este libro sea a la vez una lectura agradable y una obra historiográfica capital».

El altres dos treballs, també amb la mateixa densitat i capacitat, són les biografies del vicari Salvador Rial, fonamental per entendre l'Església des de dins durant el conflicte de la Guerra Civil i retrat d'una personalitat singular, de gran talla humana i moral, i la biografia de Manuel Carrasco, del qual ja parla a *La pólvora. Manuel Carrasco i Formiguera* és un treball en creixement. La primera síntesi apareguda el 1984 a «El gra de blat» a Montserrat i complementada amb les *Cartes de la presó* de quatre anys després a la mateixa col·lecció és una cavalcada apassionant, de ritme vertiginós amb un vertigen narratiu que fa que no pugui deixar-se l'obra. La primera edició de *Divendres de passió*, amb el subtítol *Vida i mort de Manuel Carrasco i Formiguera* fou el 2002 ampliada i traduïda. La publicà PPC en castellà i el 2015 n'aparegué una tercera edició amb la nota «revisada i molt ampliada». Certament *molt*, com subratllem. En gairebé sis-centes pàgines configura a la col·lecció «Biblioteca Abat Oliba» de Montserrat l'estudi d'un dels polítics més íntegres i valents. Un personatge que

patí judicis i consells de guerra sota tots els règims del segle xx fins a arribar al final que li costà la vida en un dels exemples mundials d'iniquitat i venjança contra la catalanitat militant. Com afirma a la nota divulgativa, esdevé també una aproximació a la història del nacionalisme.

Personalment, tinguérem cura de preparar recentment dos llibres amb textos seus de difícil accés, un de periodístic i un altre d'historiogràfic. D'aquest, n'escribírem a la introducció: «Siguin capítols de llibres, articles acadèmics o textos en opuscles, actes de congressos, pròlegs, etc., sempre hi ha el punt de novetat, tractament i rigor que converteix el text en no només erudició simple, tot i que enormement valuosa, sinó en punt de contacte amb una realitat que no agrada».

Entre les preocupacions historiogràfiques de Raguer remarquem les relatives a l'edició de documents. Així, ha excel·lit amb el seu estimat Manuel Carrasco i Formiguera, de qui ha editat, com hem dit, les *Cartes de la presó* que envia a la seva esposa i en les quals apareix l'amor conjugal en la seva plenitud. Com és sabut, Carrasco fou capturat al vaixell *Galdames*, quan anava Euskadi a refugiar-se d'un possible atemptat d'incontrolats a Catalunya, i tot seguit empresonat. El llibre s'enriqueix amb altres documents, cartes del pare Ignasi Romañá, de Josep Tarradellas, etc. Ha tingut cura també de la publicació de documentació d'arxiu. Dels diversos volums documentals que ha publicat, el darrer és l'*Arxiu de l'Església catalana durant la Guerra Civil. III/2 Juliol-desembre de 1937*.³

Hilari Raguer seguí treballant fins al darrer moment, sovint amb materials molt personals, com la carta que enviava als presos polítics cada mes o les *Reflexions des de Lledoners*, amb Oriol Junqueras (2018) o *Tres catalans de la tercera Espanya. Carrasco i Formiguera. Domènec Batet i Vidal i Barraquer* (2018)

La seva labor ha estat fructífera, el *Mecanoscrit sobre els monjos de Montserrat* (2008), del qual s'han fet tres edicions, és un exemple d'aquesta voluntat de no fixar-se només en el que li agradava més, sinó en el que convenia més: fos Montserrat, Catalunya o l'Església, va tenir la valentia constant, com escriví a l'endreuça del llibre *Escrits diversos d'història* en què cita Joan XXIII, un referent seu: «La primera llei de la història és no gosar mentir; la segona, no tenir por de dir la veritat». Hilari Raguer n'és fidel exemple.

3. Hilari RAGUER, *Arxiu de l'Església catalana durant la Guerra Civil. III/2 Juliol-desembre de 1937*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2017. Primers tres volums el 2003 a la col·lecció «Scripta et documenta», núm. 65, 100 i 106. Conté: 1. Juliol-desembre 1936 / a cura d'Hilari Raguer i Suñer; 2.1. Gener-juny de 1937 / a cura d'Hilari Raguer i Suñer; 2.2. Juliol-desembre de 1937.